

INŠTITÚT PREKLADATEĽSTVA A TLMOČNÍCTVA

Personálne obsadenie inštitútu

profesorka:

prof. PhDr. Anna Valcerová, CSc.

docentka:

doc. PhDr. Dana Petrusová, PhD.

odborná asistentka s PhD./CSc.:

Mgr. Lenka Jakubčáková, PhD.

Prekladateľstvo a tlmočníctvo predstavuje pomerne mladý, ale prudko sa rozvíjajúci odbor. Na Slovensku vznikli centrá, ktoré majú špecifickú výskumnú podobu a sú reflektované doma i v zahraničí (UK Bratislava, UKF Nitra, UMB Banská Bystrica, PU Prešov). Ich kontinuita je výrazná najmä vďaka východiskovému bodu, a tým boli Letné školy prekladu, organizované Antonom Popovičom v Nitre v Kabinete literárnej komunikácie od konca šesťdesiatych rokov 20. storočia. Anton Popovič ako žiak Jiřího Levého rozvíjal tradície československej prekladateľskej školy, vybudovanej na odkaze ruského formalizmu a československého literárnovedného štrukturalizmu. Na letných školách prekladu prednášali od roku 1968 naši vtedajší najvýznamnejší teoretici prekladu, literárni vedci a jazykovedci Anton Popovič, František Miko, Blahoslav Hečko, Ján Ferencík, Ján Vilikovský, Dušan Slobodník, ale aj prekladatelia – praktici: Viera Hegerová, Otakar Kořínek, Vojtech Mihálik, Viliam Turčány a ďalší poprední slovenskí prekladatelia.

Frekventanti letných škôl prekladu postupne začali rozvíjať teóriu a kritiku prekladu, tlmočnicku teóriu a samotný preklad (Ján Švantner, Ján Štrasser s Petrom Zajacom, Branislav Hochel,

Ján Zambor, Anna Valcerová, Alojz Keníž, Mária Kusá, Katarína Bednárová, Milan Žitný, Edita Gromová, Libuša Vajdová). Títo absolventi prvých letných škôl postupne sami začali prednášať, publikovať a vytvorili vlastné teoretické školy, majú vlastných žiakov a nasledovníkov.

Mária Kusá hovorí o prešovskej prekladateľskej škole, za jej predstaviteľov pokladá prof. Ladislava Šimona a prof. Annu Valcerovú. Títo dvaja teoretici, kritici a praktici umeleckého prekladu založili na FF PU odbor prekladateľstvo a tlmočníctvo, ktorý bol akreditovaný na všetkých stupňoch štúdia: 1. bakalárskom, 2. magisterskom a 3. doktorandskom. Inštitút prekladateľstva a tlmočníctva, založený na FF PU v roku 1995, dostal postupne možnosť udeľovať docentúry a profesúry. S pomocou ďalších spolupracovníkov na jazykových katedrách (doc. Zuzana Malinovská, doc. Ľudovít Petraško, doc. Pavol Zubal, doc. Ľubica Babotová) organizovali konferencie a vydávali zborníky. K literátom sa pridávali i ďalší jazykovedci, napr. prof. Jozef Sipko, doc. Jarmila Opalková, doc. Ladislav Sisák, doc. Teodor Hrehovčík, PhDr. Marián Fedorko, PhD., PhDr. Mária Paľová a mladí literáti a jazykovedci. Tí už vyrástli na seminároch a konferenciách, ktoré usporadúval Inštitút prekladateľstva a tlmočníctva FF PU. Ten funguje ako organizačná báza prekladateľského štúdia na 1. a 2. stupni a vedeckovýskumná platforma vychovávajúca doktorandov, organizujúca konferencie a zároveň vydávajúca zborníky z konferencií. Riaditeľkou inštitútu sa stala prof. PhDr. Anna Valcerová, CSc., s kogarantmi na jazykových katedrách:

angličtina – doc. Teodor Hrehovčík

nemčina – prof. Ladislav Šimon, neskôr prof. Ladislav Sisák

francúzština – doc. Zuzana Malinovská

španielčina – doc. Paulína Šišmišová (do odchodu do Bratislavy)

ruština – prof. Jozef Sipko a doc. Jarmila Opalková

ukrajincina – doc. Ľubica Babotová, Mgr. Jarmila Kredátusová, PhD.

V rámci doktorandského štúdia, ale aj samostatne, pravidelným publikovaním v zborníkoch a vlastnými prekladmi, ako aj vďaka samostatným vedeckým prácam, vznikla v Prešove na FF PU a na

ďalších pracoviskách skupina ľudí, ktorí môžu aj v budúcnosti nadviazať na výsledky, ktoré IPT od roku 2005 realizoval. Po odchode viacerých anglistov do Košíc sa postupne ustálila situácia aj na Inštitúte anglistiky a amerikanistiky, kde sa prekladateľstvu venujú: doc. PhDr. Teodor Hrehovčík, CSc., PhDr. Milan Ferenčík, PhD., externe doc. PhDr. Marián Andričík, PhD., a doc. PhDr. Jaroslav Kušnir, PhD. Doc. M. Andričík je autorom významných básnických prekladov z angličtiny (W. Blake, beatnici) a štúdií z oblasti básnického prekladu. Zabezpečuje niekoľko disciplín na doktorandskom štúdiu. Po obhajobe je interná doktorandka doc. T. Hrehovčíka, ktorá absolvovala doktorandské štúdium na našom inštitúte, Mgr. Klaudia Gibová. Venuje sa prekladu anglických právnych textov v inštitúciách EÚ. Otvorením štúdia prekladateľstva na anglistike v nasledujúcom školskom roku 2010/2011 sa zavŕši vybudovanie Inštitútu prekladateľstva a tlmočníctva na FF PU a zabezpečí sa vyučovanie prekladateľstva a tlmočníctva z rozšírených i menej rozšírených jazykov, potrebných pre inštitúcie EÚ v dvojkombinácii. Inštitút pritom vychováva aj budúcich prekladateľov umeleckej literatúry, teoretikov, kritikov a historikov umeleckého prekladu na Slovensku.

Prekladom z francúzštiny sa zaoberá doc. Z. Malinovská, CSc., PhDr. Mária Paľová, PhD., pracovníčka IPT FF PU Mgr. Lena Jakubčáková, ktorá úspešne obhájila dizertačnú prácu z oblasti kritiky prekladu modernej francúzskej poézie 20. storočia, získala titul PhD. a stala sa odbornou asistentkou na našom inštitúte i na romanistike, ako aj interný doktorand na Inštitúte romanistiky Mgr. Daniel Vojtek, ktorý úspešne zvládol skúšku z odboru. Na španielčine máme po odchode doc. Šišmišovej do Bratislavy dve doktorandky, a to Mgr. et. Mgr. Adrianu Koželovú a Mgr. Janu Michalčíkovú, ktoré pracujú na dizertačných prácach. Prednášky z dejín prekladu bude zabezpečovať riaditeľka Inštitútu romanistiky FF PU Mgr. Elena Urbancová, PhD., čím sa zabezpečí aj vyučovanie historických disciplín.

Na Inštitúte germanistiky je viacero tvorivých pracovníkov rozvíjajúcich odkaz prof. L. Šimona v oblasti umeleckého a odborného prekladu: doc. PhDr. Ľudovít Petraško, CSc., doc. PhDr. Pavol Zubal, PhDr. Marián Fedorko, PhD., prof. Ladislav Sisák, CSc., Mgr. Oľga Segľová, CSc., a PhDr. Marion Bujňáková. Prínosom

pre rozvoj translatológie u nás je prítomnosť lektora Mgr. N. Contiho, z univerzity v Grazi, ktorý je absolventom prekladateľstva na tamojšej univerzite a informuje nás o systéme štúdia prekladateľstva a tlmočníctva v Rakúsku. Jeho informácie sme využili pri tvorbe nášho študijného programu. Zúčastňuje sa na našich konferenciách a publikuje v zborníkoch, ktoré vyšli na našom inštitúte. Na IPT nastúpila od roku 2008 doc. Dana Petrusová, CSc., ktorá sa venuje odbornému prekladu i prekladu súčasnej nemeckej literatúry. Odborníkom na švajčiarsku literatúru je PhDr. Ján Jambor, PhD., z Inštitútu germanistiky FF PU, ktorý preložil do slovenčiny viacerých moderných švajčiarskych autorov.

Na Katedre rusistiky sa venujú umeleckému prekladu manželia doc. Valerij Kupko, PhD., a PhDr. Ivana Kupková, ktorí preložili do slovenčiny niekoľko klasických a novátorských ruských autorov (Dostojevskij, Charms, Ajgi, filmové scenáre). Odbornému prekladu z ruštiny, ale aj súdnemu tlmočeniu sa venuje riaditeľka Tlmočnickeho ústavu FF PU doc. Jarmila Opalková, CSc., ktorá by vďaka svojim organizačným schopnostiam a skúsenostiam mohla postupne pokračovať kontinuálne ako budúci potenciálny garant odboru. Prekladu odborných a publicistických textov na rusistike sa venuje aj prof. PhDr. Jozef Sipko, PhD., PhDr. Ľubomír Guzi, PhD., Mgr. Anna Petříková, PhD. Prof. J. Sipko skúma prekladové texty v širšom kultúrnelingvistickej a sociokultúrnom aspekte.

Na ukrajinčine zabezpečujú prekladateľský program doc. Ľubica Babotová, CSc., Mgr. Jarmila Kredátusová, PhD., a PhDr. Valéria Juríčková, ktorá úspešne obhájila na našom inštitúte dizertačnú prácu s prekladateľskou tematikou venovanú prekladu Antonyčovej poézie do slovenčiny. Predpokladáme aj orientáciu polonistov na prekladateľstvo, najmä po návrate doc. Petra Kášu, PhD., z lektorátu. Blízkosť Poľska si vyžaduje najmä výchovu súdnych prekladateľov z poľštiny.

Zo slovenčinárov, ktorí zabezpečujú jednu tretinu výučby na odbore prekladateľstvo a tlmočníctvo v rámci všeobecného základu, patrí k najaktívnejším Mgr. Ján Gavura, PhD., sám prekladateľ z angličtiny a kritik prekladu, prof. PhDr. Daniela Slančová, CSc., doc. PhDr. Miloslava Sokolová, CSc., Mgr. Martina Ivanová, PhD., Mgr. Martin Ološtiak, PhD., a ďalší mladí asistenti a odborní asis-

tenti. Tejto oblasti sa bude venovať i naša interná doktorandka PhDr. Miroslava Gavurová.

Kontinuita odboru je všestranne zabezpečená, doktorandi píšu vedecké práce, potrebné na získanie vedeckých hodností, publikujú štúdie, články a recenzie a zúčastňujú sa nielen na letných školách prekladu, ale aj na konferenciách a seminároch doma a v zahraničí. Do novej akreditácie vstupuje Inštitút prekladateľstva a tlmočníctva s desiatimi profesormi a desiatimi docentmi, ktorí sú stálymi pracovníkmi našej univerzity. Mnohí pôsobia najmä na doktorandskom štúdiu, prednášajú a vedú doktorandov, podieľajú sa na práci v komisiách a oponujú doktorandské, habilitačné a inauguračné práce. Okrem spomínaných sú to najmä prof. PhDr. Ján Sabol, DrSc., a prof. PhDr. Stanislav Rakús, DrSc., z externých spolupracovníkov prof. PhDr. Ladislav Šimon, CSc., prof. PhDr. Ján Zambor, CSc., a doc. PhDr. Paulína Šišmišová, CSc.

Inštitút prekladateľstva a tlmočníctva vznikol v súvislosti s novým študijným odborom 2.1.35 Prekladateľstvo a tlmočníctvo v školskom roku 2004/2005. Kolektív pedagógov sa organicky vylčnil z členov Katedry slovenského jazyka a literatúry a jazykových katedier (francúzština, španielčina, nemčina, ruština, ukrajina). Jeho jadro tvoria pracovníci, ktorí sa problematikou prekladu a tlmočenia zaoberali na pôvodných katedrách. Na týchto pracoviskách sa preklad postupne vyučoval už po roku 1989 v rámci jazykovedných a literárnovedných disciplín, najmä na katedrách slovakistiky, anglistiky, germanistiky, rusistiky a hispanistiky. Vo svojej pedagogickej a výskumnej činnosti sa niektorí učitelia týchto katedier zameriavali na teoretické problémy prekladu, dejín a kritiky prekladu a na odborné a praktické problémy tlmočenia. V súvislosti so vznikom Európskej únie sa objavila nevyhnutnosť rozšíriť prekladateľskú problematiku najmä o oblasť právneho a ekonomického prekladu a tlmočenia, preto je inštitút zameraný na prípravu prekladateľov a tlmočníkov pre inštitúcie Európskej únie.

Pri vypracúvaní prvého akreditačného spisu v roku 2004 sme sa zamerali na kontinuitu pri vyučovaní jednotlivých jazykových rovín v kontrastívnom aspekte s dôrazom na ortografiu a ortoepiu, fonetiku a fonológiu, morfológiu, syntax, lexikológiu a lexikografiu, štylistiku a rétoriku, všeobecnú jazykovedu a sociolingvistiku. Tieto základné jazykovedné disciplíny sa vyučujú v rámci tzv.

všeobecného základu na bakalárskom a magisterskom stupni a sú určené pre všetky jazykové kombinácie na odbore prekladateľstvo a tlmočníctvo.

Inštitút prekladateľstva a tlmočníctva sa vo svojej výskumnej činnosti zameriava na teoretické problémy prekladu, dejiny a kritiku prekladu a na odborné problémy tlmočenia. Skúma jednotlivé jazykové roviny v kontrastívnom aspekte.

Z literárnych disciplín sa orientuje na výskum teórie, dejín a kritiky slovenskej literatúry a na interpretáciu reprezentatívnych umeleckých textov svetovej literatúry, teóriu umeleckého textu, genológiu, poetiku umeleckého textu, literárnu komparatistiku a porovnávaciu verzológiu. V tomto odbore sa zameriava na komparatívny aspekt – predkladá práce z oblasti porovnávania jednotlivých literatúr a recepcie autorov svetovej literatúry na Slovensku, na problematiku odborného prekladu a tlmočenia.

V súlade s materiálom Identifikácia študijného odboru v štruktúre podľa § 50 ods. 5 inštitút zabezpečuje i disciplíny širšieho základu, predpísané pre odbor prekladateľstvo a tlmočníctvo: Európske medzinárodné inštitúcie, Slovenské inštitúcie, Základy ekonómie, Základy práva, Informačné technológie, Dejiny Slovenska a Kultúra Slovenska.

Je školiacim pracoviskom doktorandského štúdia pre vedné odbory 2.1.35 Prekladateľstvo a tlmočníctvo a 81-03-9 teória a dejiny slovenskej literatúry. Inštitút prekladateľstva a tlmočníctva FF PU má priznané práva uskutočňovať habilitačné konania a konania na vymenovanie profesorov v uvedených vedných odboroch.

Pôvodný model štúdia prekladateľstva a tlmočníctva bol koncipovaný ako dvojazyčný systém štúdia cudzích jazykov a spoločného základu. Spoločný základ tvoria povinné a povinne voliteľné základné translatologické disciplíny: Teória a dejiny umeleckého prekladu, Teória odborného prekladu, Didaktika prekladu a tlmočenia a prekladateľská prax. Poslucháči si môžu zvoliť na 2. stupni orientáciu na odborný preklad a tlmočenie, resp. umelecký preklad. Ďalšiu skupinu predmetov tvoria disciplíny materinského jazyka (jazyk A, do ktorého sa prekladá) a disciplíny umožňujúce špecializáciu vo zvolenej orientácii. V tomto zmysle sú vlastne všetky disciplíny povinného základu na odbore prekladateľstvo a tlmočníctvo druhý stupeň povinné, ale alternujúce. Jeden z alter-

natívnych predmetov si poslucháč musí zvoliť, čiže poslucháč orientovaný na umelecký preklad si volí sústavu predmetov venovaných problematike umeleckého prekladu a poslucháč orientovaný na odborný preklad a tlmočníctvo si vyberá sústavu predmetov, ktoré sa zaoberajú problematikou odborného prekladu a tlmočníctva. Ide tzv. model Y, ktorý sa realizuje aj na viacerých podobne orientovaných študijných programoch na univerzitách v zahraničí.

Všeobecné poznatky pre obidve jazykové špecializácie zabezpečujú disciplíny: Teória a dejiny umeleckého prekladu, Teória odborného prekladu a Didaktika prekladu a tlmočenia, ktoré sú súčasťou štátnej záverečnej skúšky.

Súčasnú kulturologickú chápanie prekladu ako samostatnej vednej disciplíny a potreby inštitúcií Európskej únie i domácej verejnej správy si vyžadujú široko koncipované štúdium prekladateľstva. V inštitúciách EÚ pracujú prekladatelia, od ktorých sa vyžaduje okrem dôkladnej znalosti materinského jazyka A aj znalosť ďalších dvoch jazykov (B a C). Musia byť špeciálne trénovaní na preklad v kabínkach, čo si žiada odbornú psychofyzickú prípravu a tréning tlmočnických zručností. Vzťahuje sa to aj na preklad a tlmočenie v domácom kultúrnom a spoločenskom kontexte, pretože firmy preferujú z ekonomického hľadiska prekladateľov z viacerých a do viacerých jazykov. Na druhom stupni štúdia sa rozvíjajú práve tieto špecifické schopnosti prekladateľa. Miestnosti s kabínkami sa využívali na jednotlivých odboroch i pri vyučovaní cudzieho jazyka na jazykových katedrách už pred založením Inštitútu prekladateľstva a tlmočníctva, v súčasnosti Filozofická fakulta získala z grantu APVV Centrum excelentnosti (prof. J. Sipko), v rámci ktorého sa vytvoria ďalšie špecializované učebne, v ktorých bude simulovaná situácia konferenčného prekladu a tlmočenia podobná systému v inštitúciách EÚ.

Súčasná špecializácia vedných odborov si na druhej strane vyžaduje prehĺbvanie vedomostí v špecifických odvetviach odboru.

Praktická forma výcviku tlmočenia sa realizuje na špecializovaných jazykových katedrách – angličtina, francúzština, španielčina, nemčina, ruština, ukrajinčina. Inštitút prekladateľstva a tlmočníctva je teda organizačným centrom, ktoré koordinuje výučbu prekladateľstva a tlmočníctva na viacerých inštitútoch a katedrách,

kde má kontaktné osoby a spolupracovníkov, a súčasťou vyučovacieho procesu je sústavná spolupráca s Inštitútom slovakistiky, všeobecnej jazykovedy a masmediálnych komunikácií, ktorý zabezpečuje výučbu materinského jazyka a literárnych disciplín.

Špecializácia v súčasnej prekladateľskej a tlmočnickej praxi na Slovensku si vyžiadala aj vytvorenie jednodborového štúdia prekladateľstva a tlmočníctva s dvojnásobnou kreditovou dotáciou odboru pre jednotlivé jazyky, ktoré sa odbornou náplňou nelíši od dvojjazyčného štúdia. Tento odbor profiluje špičkových prekladateľov, odborníkov (teoretikov, redaktorov, kritikov prekladu, prekladateľov umeleckej literatúry, konferenčných tlmočníkov), orientovaných na jeden cudzí jazyk (angličtina, nemčina, francúzština, španielčina, ruština, ukrajinčina).

Poslucháči jednodborového štúdia prekladateľstva a tlmočníctva musia absolvovať jeden cudzí jazyk, ktorý môže fungovať v pozícii jazyka C, najmä pokiaľ ide o menej rozšírené jazyky v EÚ (ukrajinčina, poľština, prípadne čeština).

Všetci pracovníci sú zapojení do riešenia grantových úloh. Konceptia pracoviska a štúdia na ňom je prezentovaná v zborníku *Preklad a tlmočenie a jeho didaktická transformácia*. Ed. A. Valcerová, Prešov, FF PU 2005. Projekt sme riešili v rámci vedeckej agentúry KEGA, č. projektu 3/2230/04, tematická oblasť Obsahová integrácia a diverzifikácia vysokoškolského štúdia, systém tvorby nových študijných programov pre I., II., III. stupeň vysokoškolského vzdelávania. Názov projektu: *Študijný program pre odbor prekladateľstvo a tlmočníctvo III. stupeň*. V projekte bolo potrebné vyriešiť všetky stupne štúdia prekladateľstva a tlmočníctva ako systém na seba nadväzujúcich predmetov s logickou tematickou súvislosťou všetkých obsahových jednotiek. V rámci grantu KEGA a VEGA sme usporiadali v januári 2007 medzinárodnú vedeckú konferenciu *Vzťahy a súvislosti v preklade* a pripravili sme z nej dva zborníky: *Vzťahy a súvislosti v odbornom preklade* a *Vzťahy a súvislosti v umeleckom preklade* (FF PU 2007). Tým sme uzatvorili fázu základnej profilácie pracoviska ako vedecko-vzdelávacej inštitúcie, reflektovanej doma i v zahraničí, o čom svedčia pozvania na konferencie nielen doma, ale aj v zahraničí a účasť členov inštitútu a učiteľov spolupracujúcich pracovísk na nich. V roku 2007 sme získali právo

uskutočňovať habilitácie a inaugurácie v odbore prekladateľstvo a tlmočníctvo.

Ďalšie projekty, na ktorých participujú pracovníci Inštitútu prekladateľstva a tlmočníctva FF PU :

VEGA č. 1/3716/06 *Literatúra v medzikultúrnych vzťahoch*, vedúca projektu prof. PhDr. Anna Valcerová, CSc., zástupkyňa vedúcej doc. PhDr. Zuzana Malinovská, CSc., riešitelia PhDr. Marián Andričík, PhD., Mgr. Ján Gavura, PhD., PhDr. Valéria Juríčková, doc. PhDr. Ľudovít Petraško, PhD., doc. PhDr. Pavol Zubal, PhD., Mgr. Ján Drengubiak, Mgr. Marek Mitka, Mgr. Lenka Jakubčáková.

VEGA č.1/3720/06 *Teória literárneho diela (autor, látka, problém, text, intertextualita, kompozícia intencionality, druh, žáner, vývin, umenovedné konexie, medziliterárne konexie, estetická hodnota)*, vedúca projektu prof. PhDr. Viera Žemberová, CSc., spoluriešiteľka projektu prof. PhDr. Anna Valcerová, CSc.

KEGA, č. 3/2230/04, tematická oblasť: Obsahová integrácia a diverzifikácia vysokoškolského štúdia, systém tvorby nových študijných programov pre I., II., III. stupeň vysokoškolského vzdelávania. Názov projektu: *Študijný program pre odbor prekladateľstvo a tlmočníctvo III. stupeň*.

VEGA č. 1/9341/02 *Kulturologická báza rusko-slovenských a slovensko-ruských porovnávaní v súčasnom texte*, doc. PhDr. Opalková Jarmila, CSc. – riešiteľka.

VEGA č. 1/2234/05 *Jazyk pravdy a lži*, doc. PhDr. Opalková Jarmila, CSc. – riešiteľka

Teória tlmočenia. Inštitucionálny grant FF PU v Prešove, 2006 – 2007, doc. PhDr. Jarmila Opalková, CSc. – vedúca grantu.

Autorka:
prof. PhDr. Anna Valcerová, CSc.